

Egy reneszánsz fejedelmi esküvő története a forrásokban

Thomas Alexander Bauer: Feiern unter den Augen der Chronisten. Die Quellentexte zur Landshuter Fürstenhochzeit von 1475. Herbert Utz Verlag, München, 2008. 289 oldal

Thomas Alexander Bauer nemrég megjelent, az 1475. évi landshuti fejedelmi esküvőről szóló könyve jól illeszkedik a középkori és kora újkori életmódkutatás terén eddig megjelent német nyelvű munkák sorába. A szerző felkuttatta az esküvővel kapcsolatos összes fellelhető korabeli forrást, és ezek bemutatásával, illetve összehasonlításával gyűjti össze az információkat Gazdag György bajor herceg és Lengyelországi Hedvig menyegzőjéről. Az esküvő és az azt követő lakodalom a reneszánsz kori Közép-Európa egyik legnagyobb és legpompásabb udvari eseménye volt, amelyen maga III. Frigyes császár is részt vett, és amely jelentős hatással volt a kor további udvari ünnepségeinek formájára és lefolyására. A landshuti eseményt bemutató kötet jól forgatható, közepes terjedelmű munka, amelyben a szerző 289 oldalon 7 összefoglaló, illetve felsoroló jellegű, tematikus sorrendbe állított fejezetben mutatja be a landshuti esküvőre vonatkozó legújabb kutatások eredményeit.

Bauer a mű elsődleges céljaként azt jelöli meg, hogy feltárja az esküvő diplomáciai, szervezésbeli és lebonyolításbeli hátterét, és összehasonlítsa az ünnepségről szóló korabeli beszámolókat. Hangsúlyozza azonban, hogy ezzel nemcsak a szakmai olvasókhöz szeretne szólni, hanem mindazokhoz, akik érdeklődnek a reneszánsz kor ünnepségei iránt. Különleges figyelemmel ajánlja a művet a Landshutban minden évben újra meg-

rendezésre kerülő esküvő és kosztümös felvonulás szervezőinek és résztvevőinek, hogy ez a történelmi fesztivál a lehető leghitelesebb formában, egyre korhűbb módon valósulhasson meg. A könyv megjelenésének harmadik célja természetesen a jelenlegi kutatás kiegészítése és a további kutatás segítése, illetve új irányba terelése.

Ez az új irány elsősorban az esküvő történetének feltárásánál a forrásokra való nagyobb összpontosítást jelenti. Bauer műve ugyanis az eddig megjelent irodalomhoz képest annyiban hiánypótló, hogy teljesen új szemszögből közelíti meg a landshuti menyegzőt. Az esküvőről eddig megjelent két legfontosabb szakmunka szerzői, Alfons Beckenbauer, illetve Gabriel Zeilinger munkájuk során elsősorban az esemény diplomáciai hátterére vagy az ünnepség lefolyására, a ceremóniális elemekre koncentráltak. A landshuti esküvő irodalmában Zeilinger műve volt az első, amelyik kronologikus sorrendben, minden apróságot (elsősorban ceremóniális szempontból) részletesen megvizsgálva haladt végig az ünnepség menetén. Munkája során többé-kevésbé ugyanazokat a forrásokat használta, mint Bauer. Beckenbauer és Zeilinger mellett, illetve velük ellentétben azonban Bauer nem magára az esküvőre mint jelenségre és történelmi tényre koncentrált, hanem az esemény leírásaira és értelmezéseire.

Elsősorban leíró forrásokat: (2. fejezet: *Az 1475. évi landshuti fejedelmi esküvő forrásszövegei és ezek összefüggései*) krónikákat, követjelentéseket, egyéb beszámolókat stb. vizsgál. Az általa felhasznált terjedelmesebb források a következők: Hans Seybolt beszámolója a landshuti esküvőről;¹

¹ Cgm 331, Bayerische Staatsbibliothek, München

Hans Origen Albert Achilles brandenburgi őrgróf számára készített beszámolója;² Veit Arnpeck *Bayerische Chronik* című munkája³ és Ulrich Füetrer azonos című műve.⁴ Ezek mellett Bauer kisebb forrásokat is megvizsgál, például Jan Długosz lengyel történetét vagy a Zimmer grófok családi krónikáját. A nem leíró források közül főleg a korabeli házassági jog oklevelekben fellelhető részleteire támaszkodik, illetve felhasznál olyan, eredetileg gazdasági céllal íródott forrásokat is, mint az úgy nevezett „nagy elszámolás” (*Große Rechnung*), amely tulajdonképpen a landshuti esküvő teljes költségvetésének utólagos összefoglalása és tételenkénti felsorolása. Bauer a függelékben közreadja Hans Oringen művéből az esküvői leírást, valamint a nagy elszámolás eredeti szövegét.

Kiindulópontját az összes leírás közül a legterjedelmesebb, vagyis Hans Seybolt beszámolója alkotja (3. fejezet: *A forrásszövegek kapcsolatai*). Megállapítja, hogy a bajor kolostori jegyző írása és a nagy elszámolás egymástól függetlenül keletkeztek, majd lezögezi, hogy habár Hans Oringen műve rövidebb, sok helyen új információkkal egészíti ki Seybolt leírását.

A második nagy egységben (4. fejezet: *A források nehezen érthető kifejezései és magyarázatuk*) Bauer a források olvasásakor adódó legnagyobb problémára tér ki: a középelnémet nyelven íródott kéziratokban nagyon gyakoriak az olyan szavak és kifejezések, melyeknek jelentése ma már homályos, két- vagy több értelmű, esetleg megfejtethetlen. Ezek tisztázása nélkül természetesen nem lehet értelmezni és összehasonlítani a forrásokat. Bauer úgy gondolta, nem lenne kielégítő az oldalak alján megje-

lenő lábjegyzetes magyarázat vagy egy, a könyv végén összeállított szószedet. Ehelyett a források szerint haladva sorban kitér az összes problematikus kifejezésre, és a többi forrásra, illetve más, független forrásokra támaszkodva fényt derít az egyes szavak korabeli jelentésére. A szavakat alfabetikus sorrendben tárgyalja, főneveket, igéket és több szóból álló kifejezéseket vegyesen. Bauer könyvének ez a fejezete a nyelvtörténeti vonatkozások miatt a nyelvtudomány szempontjából sem elhanyagolható, habár a szavak eredeti jelentésére nem mindig nyelvészeti szempontból adódik magyarázat. Bauer ugyanis megállapítja, hogy például Hans Seybolt azért nevezi Lengyelországi Hedviget következetesen királynőnek (*Künigin*), mert ezzel királyi származását szeretné hangsúlyozni a csupán hercegi származású bajor vőlegénnyel szemben, nem pedig azért, mintha nem lett volna tisztában a királynő kifejezés jogi jelentésével. (53. old.)

A fogalmak tisztázása után a könyv következő fejezete (5. fejezet: *A korabeli házassági jog nyomai a landshuti esküvő forrásaiban*) a 15. századi házassági jog formáit tárgyalja, közelebről pedig azt, hogy az hogyan jelenik meg a vizsgált forrásokban. Bauer megállapítja, hogy habár minden általa elolvasott forrás az ünnepség külsőségeinek és főleg kísérőjelenségeinek (lakoma, tánc, lovagi torna stb.) szenteli a nagyobb figyelmet, mégiscsak magának a házasságnak a leírása az alap, amelyre minden más épül. Mivel a házasságkötés érvényessége nagyban függött attól, hogy a házassági ceremónia egyes elemeit jogszerűen és pontosan végezték-e el, ezek a beszámolók Bauer szerint jogi jelentőséggel is bírhattak. Ennek megfelelően a már említett szerzők műveiben végigköveti a házasságkötési ceremónia összes mozzanatát: a diplomáciai előkészítést; a pápai engedély megszerzését, mivel a felek közeli rokonok voltak; az eljegyzést; a menyasszony érkezését és átadását; magát a házassági szertartást; a nász

² Sächsische Händel Nr. 31, Ernestinisches Gesamtarchiv, Thüringisches Hauptstadtsarchiv, Weimar

³ Clm 2230, Bayerische Staatsbibliothek, München

⁴ Cgm 43, illetve Cgm 225, Bayerische Staatsbibliothek, München

szertartását; végül az ünnepélyes záró szentmisét. Röviden ismerteti a 15. századi házassági szerződések formáját, és ismét rámutat arra a már felvetett problémára, hogy a rendelkezésre álló forrásokban sok a nehezen értelmezhető kifejezés, – ami jogi terminusok esetében még nagyobb feladat elé állítja a leírásokat értelmező személyt. Seybolt és Oringen egymás mellé állításával Bauer semmilyen új információt nem talál a landshuti esküvő Zeilingertől már eddig is ismert menetével kapcsolatban, de talál néhány kisebb-nagyobb eltérést a forrásokban, amelyek az új kutatások kiindulópontjai és továbbblendítői lehetnek.

Az esküvő jogi leírása után, amely a könyv magját adja, az utolsó két nagy fejezet (6. fejezet: *Az ünnepség alkotóelemei és azok háttere Hans Seybolt leírásában*; 7. fejezet: *Az ünnepség leírása Hans Oringenél*) a menyegző kiegészítő szertartásait és eseményeit tárgyalja (a meghívók szétküldésétől a lovagi tornákon át egészen az ünnepség utáni takarításig) először Seybolt, majd Oringen beszámolója alapján. Bauer ebbe a sorba illeszti be az előző fejezetben tárgyalt házasságkötési mozzanatokot is, de ezúttal nem jogi szempontból vizsgálja őket, hanem külsőségeiket és konkrét leírásaikat elemzi (számba veszi például az ünnepélyes alkamakkor felvonuló fejedelmi kíséreték összetételét). Ebben a két fejezetben hasonlóan foglal állást, mint Gerhard Fouquet hasonló témában megjelent könyve,⁵ amennyiben megállapítja, hogy mint a többi reneszánsz kori ünnepség, úgy a landshuti esküvő eseményei sem szemlélhetők önmagukban, hiszen a legkisebb mozzanat is magában hordozza azt a másodlagos jelentést, amelyet a ceremónia, vagyis a „*hogyan történik?*” kérdése generál, és amelyet az adott kulturális kódok ismeretében az ünnepség közönsége értelmezni tudott. Bauer, Hans

Oringen példáját követve, szigorúan kronologikus sorrendben halad végig az eseményeken, és Seybolt leírását is az időrend alapján tárgyalja, habár maga Seybolt gyakran tesz időbeli ugrásokat az eredeti kéziratban. Bauer az elemzést gyakori idézetekkel, felsorolásokkal és táblázatokkal szakítja meg, például táblázatos formában vázolja fel az esküvői lakoma asztali ülésrendjét. (140–145. old.) A Seyboltnak szentelt fejezetben tárgyalja a nagy elszámolást is, hiszen azt maga Seybolt is integrálta saját művébe.

Az utolsó fejezetben (8. fejezet: *A landshuti fejedelmi esküvő bemutatása a kisebb forrásokban*) Bauer a landshuti esküvőről időben később keletkezett forrásokat veszi sorra (*Zimmerische Chronik*, 1564–1566; Veit Arnpeck *Bayerische Chronik* című műve, 1493; Ulrich Füetrer szintén *Bayerische Chronik* című munkája, 1590?). Ezeket a leírásokat, mivel rövidebbek és időben későbbiek is, csak röviden tárgyalja, főleg azokon a pontokon, ahol hitelesnek tűnnek, és kiegészítésként szolgálhatnak a két nagyobb forráshoz. Megállapítja azonban, hogy ezek a beszámolók leginkább a landshuti esküvő értelmezésének történetéhez tartoznak, és nem sorolhatók közvetlenül a menyegzői leírások közé.

Összegezve megállapítható, hogy új könyvében Bauer egyesíti két legfontosabb forrásának előnyeit, vagyis átveszi és érvényesíti Hans Oringen precizitását és tényyszerűségét, miközben megőrzi Hans Seybolt szemtanúhoz méltó stílusát. Összegyűjtötte az összes hozzáférhető adatot a landshuti esküvőről, de közben olvasmányosan írt, és nem felejtett el az események mögé is bepillantani. Mindezt kiegészíti az általa felhasznált kisebb forrásokkal, és ahol szükséges, némi elméleti magyarázattal. A könyv végén pedig felveti a mű egyetlen (a további kutatások által azonban orvosolható) hiányosságát, vagyis azt, hogy a landshuti esküvő történetének ennél pontosabb megrajzolásához a történeti kutatás, az irodalomtudo-

⁵ Fouquet, Gerhard: *Höfische Feste im Spätmittelalter*. In: Mitteilungen der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Sonderheft Nr. 6. Kiel, 2003.

mány és a nyelvészet eddiginél szorosabb együttműködésére lesz szükség. Bauer könyve könnyen használható, hasznos munka azok számára, aki mélyebben szeretnének foglalkozni a landshuti esküvővel és más reneszánsz menyegzők történetével,

mert az egyes fejezetek – különösen a szöszedetek – praktikus és gyors segítséget nyújtanak a kutatás során.

WITTMANN KATALIN